SAAREN MAAKUNNAN
luontoarvot

SAAREN MAAKUNNAN
luontoarvot

SUOJELUALUEEN LUONTO-KOHTEIDEN VIRASTO
Ympäristövirasto
Hiiu-Lääne-Saaren alue
Tallinna 22, 93819 Kuressaare
puh +372 452 7777
saare@keskkonnaamet.ee
www.keskkonnaamet.ee

SUOJELUALUEEN LUONTO-KOHTEIDEN VIERAILUJÄRJESTÄJÄ
RMK luonnonsuojeluosasto
Viljandi mnt. 18b, 11216 Tallinna
rmk@rmk.ee
www.rmk.ee

Laatinut: Maris Sepp
Julkaisun laatimiseen osallistuivat:
Kadri Paomees, Rein Nellis, Veljo Volke, Oliver Parrest, Kersti Riibak, Tõnu Talvi, Gunnar Raun, Marii Jõeveer

Etukannen kuva:
Rantamaisema, V. Voolaid
Takakannen kuva:
Keltalehdokki, M. Sepp

Taitto: Akriibia OÜ
Käännös: Aabwell OÜ
Kartan muotoilu: Areal Disain
Painatus: AS Printon Trükikoda

©Keskkonnaamet 2012

ENVIRONMENTAL BOARD

RMK

Esitteen julkaisun tukija:
SA Ympäristöinvestointien keskus

ENVIRONMENTALINVESTMENT CENTRE

SISÄLTÖ

LUONNONSUOJELUALUEET 8
Vilsandin kansallispuisto 9
Abrukan luonnonsuojelualue 10
Laidevahen luonnonsuojelualue 11
Liiva-Putlan luonnonsuojelualue 12
Linnulaht 13
Looden tammimetsä 14
Rahusten luonnonsuojelualue 15
Viidumäen luonnonsuojelualue 16
Viieristin luonnonsuojelualue. 17
Järven dyynien maastonsuojelualue . . .20
Kaalin maastonsuojelualue 20
Kaugatoma-Lõon maastonsuojelualue. .21
Kartta 22
Kesselaiun maastonsuojelualue 25
Koigin maastonsuojelualue 26
Odalätsin maastonsuojelualue 27
Pangan maastonsuojelualue 27
Üügun maastonsuojelualue 28

SUOJELUALUEET 30
Karala-Pilgusen suojelualue 31
Karujärven suojelualue 31
Väikese Väinan suojelualue 33

SUOJELTAVAT PUISTOT 34
Kuressaaren linnapuisto 34
Mõntun puisto 34
Pädasten puisto 35
Mihkel Rannan arboretum 35

YKSITTÄISET KOHTEET 36
Aarniopuut. 36
Siirtolohkareet 40

Valokuva: Lapintiira, V. Voolaid

Valokuva: Vilsandin kansallispuisto – Harilaid, L. Michelson

Valokuva: Viidumäen lähdesuo, M. Sepp

Vuosi 1910 on merkittävä vuosi Viron luonnonsuojelun historiassa – Vilsandin saaren majakanvartijan Artur Toomin toimesta perustettiin Viron ensimmäinen luonnonsuojelualue: Vaikan linnunsuojelualue. 14. elokuuta Kihelkonnan pastoraatti ja Riian luonnontutkijoiden seura solmivat saarien vuokrasopimuksen tarkoituksenaan suojella niissä pesiviä lintuja. Tätä tapahtumaa pidetään niin luonnonsuojelun alkuna Virossa kuin myös Vilsandin kansallispuiston alkuna.

Suojeltavien alueiden ja kohteiden tarkoituksena on säilyttää kaikkein ominaisin ja arvokkain Viron luonnossa. Nykyaikainen luonnonsuojelu perustuu elinympäristöön. Elinympäristöä suojellessa suojelemme siellä esiintyviä uhanalaisia lajeja. Samalla huolehdimme siitä, että myös elinympäristötyyppien monipuolisuus säilyisi. Suojeltavat luontokohteet muodostavat vuonna 2012 Saaren maakunnan pinta-alasta noin 18,5%.

Tässä julkaisussa on valikoima maakunnan mielenkiintoisia suojelualueita. Niiden kuvauksessa on mainittu myös elinympäristötyypit, jotka antavat katsauksen suojelualueen mosaiikkisuudesta ja tästä johtuen lajillisesta monipuolisuudesta. Suojeltavista lajeista on mainittu ominaisimmat ja levinneimmät tai hyvin harvinaiset. Myös suojelukohteeksi ottamisen vuosi on lisätty, joka kertoo joidenkin suojelualueiden tai kohteiden pitkästä suojelutilasta, luonnonsuojelulain jatkuvasta uudistumisesta tai tarpeesta laajentaa suojeltavaa aluetta.

Valokuva: Saarenmaanlaukku, M. Sepp

KANSALLISPUISTOT (1)

Vilsandin kansallispuisto

LUONNONSUOJELUALUEET (28)

Abrukan luonnonsuojelualue
Allirahun luonnonsuojelualue
Aulan karstimaa-alue*
Jõempan doliinit*
Kesknõmmen luonnonsuojelualue
Koorunõmmen luonnonsuojelualue
Laidevahen luonnonsuojelualue
Laidun saaren luonnonsuojelualue
Lepakõrven ja Küdeman doliinit*
Lepnan tammisto*
Liiva-Putlan luonnonsuojelualue
Linnulaht*
Looden tammisto*
Loodeninan (6 km) ranta*
Metsäomenapuiden kasvupaikka*
Pamman maalinna ns. Kooljamäed*
Pühametsan luonnonsuojelualue
Rahusten luonnonsuojelualue
Siplasen luonnonsuojelualue
Säärenõmmen luonnonsuojelualue
Tagamõisan lehtoniitty*
Teesun luonnonsuojelualue
Tuiu-Pakan doliinit (4)*
Tupenurmen rantatörmä*
Vesitükimaan saarekkeet*
Viidumäen luonnonsuojelualue
Viieristin luonnonsuojelualue
Võhman pirunpelto*

*vanhojen suojelumääräysten alue

MAASTONSUOJELUALUE (15)

Järven dyynien maastonsuojelualue
Kaalin maastonsuojelualue
Kallin maastonsuojelualue
Kastin maastonsuojelualue
Kaugatoma-Lõon maastonsuojelualue
Kesselaiun maastonsuojelualue
Koigin maastonsuojelualue
Kübassaaren maastonsuojelualue
Lindmetsan maastonsuojelualue
Odalätsin maastonsuojelualue
Ohessaaren maastonsuojelualue
Pangan maastonsuojelualue
Rannaniidin rantatörmien maastonsuojelualue
Suuremõisan lahden maastonsuojelualue
Üügun maastonsuojelualue

SUOJELUALUEET (70)

Abrukan suojelualue
Asvan suojelualue
Gretagrundin suojelualue
Haavassoon suojelualue
Jaandin suojelualue
Jaanin suojelualue
Järisen suojelualue
Kaarman suojelualue
Kaarmisen suojelualue
Kahtla-Kübassaaren suojelualue
Karala-Pilgusen suojelualue
Karujärven suojelualue
Kasemetsan suojelualue
Kastin lahden suojelualue
Kaugatoma-Lõun suojelualue
Kaunispen suojelualue
Kinglin suojelualue
Koorunõmmen suojelualue
Kotlandin suojelualue
Kuran kurkun suojelualue
Kuressaaren lahden suojelualue
Kõinastun suojelualue
Küdeman suojelualue
Küdeman lahden suojelualue
Laasin suojelualue
Laasun suojelualue
Laiduninan suojelualue
Lannasmaan suojelualue
Liigalaskma-Orinõmmen suojelualue
Lindmetsan suojelualue
Madisen suojelualue
Mullutu-Looden suojelualue
Mäen suojelualue
Nihatun suojelualue
Nässuman suojelualue
Nõmmkülan suojelualue
Oinan suojelualue
Paatsan suojelualue
Pajumaan suojelualue
Pammanan suojelualue
Pidula-Veskiojan suojelualue
Põdusten luhdan suojelualue
Põduste-Upan suojelualue
Põldeniidin suojelualue
Rannan suojelualue
Ranna-Põitsen suojelualue
Rannaniidin suojelualue
Riksun rannikon suojelualue
Ruhnun suojelualue
Saaremetsan suojelualue
Sandlan suojelualue
Sepan suojelualue
Sepamaan suojelualue
Siiksaare-Oessaaren suojelualue
Sutun lahden suojelualue
Tagamõisan suojelualue
Tahula-Reon suojelualue
Tammesen suojelualue
Tehumardin nummen suojelualue
Tumalan suojelualue
Tõnijan suojelualue
Uustalun suojelualue
Uustlamaan suojelualue
Vana-Lahetagusen suojelualue
Vanalõven suojelualue
Vesitükimaan suojelualue
Väikese väinan suojelualue
Väinameren suojelualue
Võilaiun suojelualue
Võrsnan suojelualue

SUOJELTAVAT PUISTOT, METSIKÖT, ARBORETUMIT (17)

A. Alasen arboretum*
Audlan puisto*
Koiklan puisto
Kudjapen tammisto
Kuressaaren linnapuisto
Kärlan puisto
Liivan puisto*
Löönen puisto*
M. Rannan arboretum*
Mustan männyn puusto
Mõntun puisto
Otin puiston hevoskastanjasalo; Otin puisto*
Pidulan puisto
Pädasten puisto
Pärsamaan arboretum*
Roobakan puisto*
Tumalan puisto

*uudistamattomilla rajoilla

Valokuva: Miekkavalkku, M. Sepp

YKSITTÄISET KOHTEET (82)

Lähde (1)
Pinnanmuoto (2)
Puut ja puuryhmät (57)
Siirtolohkareet (22)

PYSYVÄT ELINYMPÄRISTÖT(111)

Halli, *Tortella rigens*, kanahaukka, kulta-juurtomaljakas, rikkirousku, haisukonna, kurttusieni, kämmekkäkasvit, musteorakas, merikotka, mustahaikara, lakritsiorakas, viherraunioinen, saarenmaanlaukku, selleri-valmuska, tytönsieni.

Valokuva: Haahka, M. Nõmm

SUOJELUALUEET

Suojelualue on ihmistoiminnasta koskemattomana pidettävä alue tai alue, jossa taloustoimintaa on osittain rajoitettu, ja jossa säilytetään, suojellaan, palautetaan, tutkitaan tai esitellään luontoa.

Suojelualueet jakautuvat suojelutarkoituksen ja taloustoiminnan rajoitusten perusteella seuraavasti:

- **kansallispuisto** on suojelualue luonnon, maaston, kulttuuriperinnön ja tasapainoisen luonnonkäytön säilyttämiseen, suojeluun, palauttamiseen, tutkimiseen ja esittelyyn;
- **luonnonsuojelualue** on suojelualue luonnon säilyttämiseen, suojeluun, palauttamiseen, tutkimiseen ja esittelyyn;
- **maastonsuojelualue** on suojelualue maaston säilyttämiseen, suojeluun, tutkintaan, esittelyyn ja käyttämisen säätelyyn.

Saaren maakunnassa on 1 kansallispuisto, 28 luonnonsuojelualuetta ja 15 maastonsuojelualuetta.

Luonnonsuojelualueen mahdolliset vyöhykkeet ovat:

- **luontoreservaatti** on suojelualueen alue, jonka maa- tai vesialue on suorasta ihmistoiminnasta koskematon, ja jossa taataan luonnonvaraisten kokonaisuuksien säilyminen ja muotoutuminen ainoastaan luonnollisten prosessien tuloksena. Luontoreservaatissa on kaikenlainen ihmistoiminta, mukaan lukien oleskelu siellä kiellettyä;
- **kohdesuojelualue** on suojelualueen maa- tai vesialueella kehittyneiden tai kehittyvien luonnonvaraisten ja osittain luonnonvaraisten kokonaisuuksien säilyttämiseen tarkoitettu alue. Kohdesuojelualueella olevia luonnonvaroja ei lasketa käyttövaroihin;
- **rajoitusalue** on suojelualueen maa- tai vesialue, jossa taloustoiminta on luvallista ottaen huomioon laissa säädetyt rajoitukset.

VILSANDIN KANSALLISPUISTO

Sijainti: Kihelkonnan ja Lümandan kunnat
Pinta-ala: 23 760 ha (manner 7497 ha, vesiosa 16 263 ha)
Suojelukohteena vuodesta: 1910 Vaikan Lintunsuojelualue, 1957 Vaikan Valtiollinen Luonnonsuojelualue, 1971 Vilsandin Valtiollinen Luonnonsuojelualue, 1993 Vilsandin kansallispuisto
Elinympäristötyypit: mutaiset ja hiekkaiset matalikot, rannikkopoukamat, karit, ensimmäiset rantavallit, pysyvän kasviston kivirannat, yksivuotisten kasvien mutaiset ja hiekkaiset rannikot, pienet saaret, rantaniityt, pysyvän ruohokasviston hiekkarannat, esidyynit, ruohokasveista täyttyneet rannikkodyynit, metsittyneet dyynit, dyynien väliset kosteat notkot, katajistot, vähä- ja keskiravinteiset järvet, kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, runsaslajiset niityt vähäkalkkisella mullalla, luodot, siniheinäyhdyskunnat, luhdat, lehtoniityt, lähteet ja lähdesuot, kalkkipitoiset letot, joissa kasvaa taarna, runsaslajiset letot, vanhat luonnonmetsät, vanhat leveälehtiset metsät, runsaiden ruohokasvien kuusikot, laitumet, soistuvat ja suo-lehtimetsät, rapautumissoraiset ja rotkoiset metsät.
Lajit: raani, merisolmukki, tanskankuirimo, mustaruosteheinä, pikkukilokki, itämerensara, merimaruna, meripiikkiputki, ruusukekalkkikämmekkä, saarenmaankämmekkä, kartiosaalepjuuri, palokämmekkä, miehenkämmekkä, mesikämmekkä, kimalaisorho, miekkavalkku, punavalkku, lehtotikankontti, mustalinnunherne, rentoapila, vuorikuisma, valkoyökönlehti, saarenmaanlaukku, viitasammakonputki, oratuomi, muratti, euroopanmarjakuusi, valkopihlaja, haahka, allihaahka, alli, lapintiira, valkoposkihanhi, luotokirvinen, merikotka, huuhkaja, etelänsuosirri, avosetti, merisirri, halli, haisukonna, verijuotikas, kivisimppu.

Vilsandin kansallispuiston arvoja ovat rannikkomaasto ja –meri, runsaslintuiset pienet saaret sekä kulttuuriperinne. Vilsandin kansallispuisto on Viron merellisin kansallispuisto ja runsassaarisin alue. Siellä sijaitsee myös Viron mantereen läntisin piste – Nootamaa. Kansallispuisto on tunnettu luonnonsuojelun alusta asti lintuvaltakuntana. Siellä on rekisteröity melkein 250 lintulajia, joista siellä pesiviä on 114. Alue on linnuille tärkeä niin pesimis-, muutto- kuin myös talvehtimisalueena. Kansallispuistossa sijaitsevat myös Viron suurimmat hallien eli harmaahylkeiden oleskelupaikat. Merinäköalasta voi nauttia Eldan ja Soeginan rantatörmältä. Maastossa on säilynyt haja-asuttuja kyliä, tuulimyllyjä sekä Vilsandin, Ojun ja Kiipsaaren majakat. Vanhoista kartanoista on säilynyt vain Loonan kartano. Kartanon lähellä sijaitsee kiviajan asuinalue ja muinaiset hautapaikat. Kansallispuisto kuuluu Ramsarin kosteikkojen luetteloon ja Natura 2000-verkostoon niin lintu- kuin myös luontoalueena.

Valokuva: Vilsandin saari, T. Faust

Valokuva: Haisukonna, R. Rannap

Valokuva: Etelänsuosirri, A. Liiv

Valokuva: Kurki, T. Kuuder

ABRUKAN LUONNONSUOJELUALUE

Sijainti: Kaarman kunta
Pinta-ala: 412,2 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1937
Elinympäristötyypit: pienet saaret, rantaniityt, katajikot, luodot, lehtoniityt, vanhat luonnonmetsät, vanhat leveälehtiset metsät, soistuvat ja suo-lehtimetsät.
Lajit: raidankeuhkojäkälä, punavahajäkälä, ketunlieko, lehtokattara, rönsyakankaali, miehenkämmekkä, itämerensara, maariankämmekkä, lehtoneidonvaippa, kiiltokurjenpolvi, karhunlaukka, pilkkasiipi, tylli, avosetti, etelänsuosirri, mustapyrstökuiri, selkälokki, räyskä, riuttatiira, lapintiira, merikotka.

Abrukan luonnonpuisto on yksi Viron vanhimpia – v.1932 maatalousministeri antoi määräyksen, että Abrukan saarten metsä tulee ottaa viralliseksi luonnonsuojelukohteeksi. Virallinen suojelualue perustettiin viisi vuotta myöhemmin. Sitten suojeltavassa metsäosassa kiellettiin kaikenlainen metsätaloustyö, laiduntaminen, kasvien keruu sekä eläinten ja lintujen pyydystäminen. Abrukan leveälehtinen salometsä on ainutlaatuinen Itämeren alueella, sillä se on peräisin lämpimämmiltä ilmastoaikakausilta. Metsässä kasvaa enimmäkseen lehmuksia, lisäksi vaahteroita, jalavia ja saarneja. Suojelualue kuuluu Natura 2000- verkostoon luontoalueena.

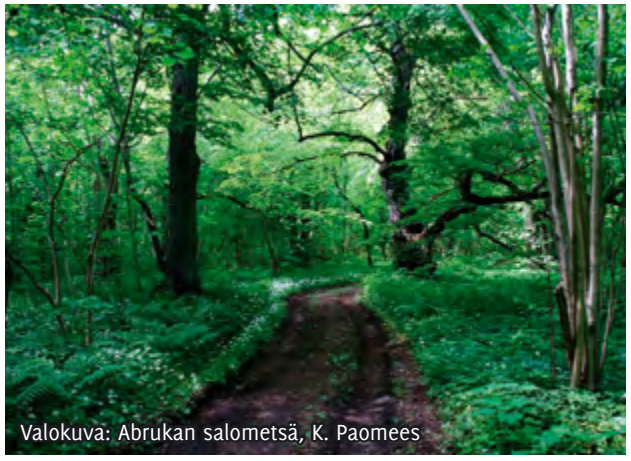

Valokuva: Abrukan salometsä, K. Paomees

LAIDEVAHEN LUONNONSUOJELUALUE

Sijainti: Valjalan ja Pihtlan kunnat
Pinta-ala: 2442 ha (manner 1672,3 ha, vesiosa 769,7 ha)
Suojelukohteena vuodesta: 2002
Elinympäristötyypit: rannikkopoukamat, karit, pienet saaret, rantaniityt, katajikot, kuivat kalkkimultaiset niityt, luodot, lehtoniityt, laidunmaat, soistuvat ja suo-lehtimetsät, vanhat leveälehtiset metsät.
Lajit: parsaherne, karhunlaukka, miekkavalkku, miehenkämmekkä, keltalehdokki, lehtotikankontti, suoneidonvaippa, lehtoneidonvaippa, *Berula erecta*, suolapunka, mäkilitukka, metsäomenapuu, punajalkaviklo, tylli, etelänsuosirri, lapintiira, kalatiira, merikotka, ruskosuohaukka, härkälintu, mustakurkku-uikku, kaulushaikara, kurki, pikkulokki, mustatiira, jokirapu, kivisimppu, saukko, halli.

Laidevahen luonnonpuisto on arvokas kosteikkoalue, joka kuuluu vuodesta 2003 kansainvälisesti merkittävään Ramsarin kosteikkoluetteloon. Laidevahen linnusto on lajillisesti monipuolinen, mikä johtuu elinpaikkojen runsaudesta ja mosaiikkisuudesta sekä monien Virossa melko harvinaisten lintulajien runsaasta lukumäärästä. Luonnonpuisto on tärkeä vesilintujen pesimä- ja muuttopysähdyspaikka.

Valokuva: Laidevahen luonnonpuisto, K. Paomees

Valokuva: Mustaorakas, V. Liiv

LIIVA-PUTLAN LUONNONSUOJELUALUE

Sijainti: Pihtlan kunta
Pinta-ala: 101,3 ha
Suojelukohteena vuodesta: 2007
Elinympäristötyypit: kalkkipitoiset letot, joissa kasvaa taarna, vanhat luonnonmetsät, laidunmaat.
Lajit: sellerivalmuska, musteorakas, lakritsiorakas, kimppuorakas, mustaorakas, kynäjalava, kirkiruoho, valkolehdokki, helmipöllö.

Liiva-Putlan luonnonpuisto on erityinen harvinaisten suojeltavien sienilajien vuoksi. Euroopassa on vain 5 sieniensuojelualuetta, niistä yksi sijaitsee Liiva-Putlassa. Suojelualueelta on löydetty 12 harvinaista sienilajia. Ehdotuksen sieniensuojelualueen perustamiseksi Liiva-Putlaan teki akateemikko Erast Parmasto. Luonnonpuisto kuuluu Natura 2000-verkostoon luontoalueena.

Valokuva: Kimalaisorho, M. Sepp

Valokuva: Pikkulokki, T. Valker

LINNULAHT

Sijainti: Kaarman kunta
Pinta-ala: 283,9 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1927
Elinympäristötyypit: rannikkopoukamat, katajikot, runsaslajiset niityt vähäkalkkisella mullalla, luodot, siniheinäyhdyskunnat, lehtoniityt, kalkkipitoiset letot, joissa kasvaa taarna, runsaslajiset letot, vanhat luonnonmetsät.
Lajit: merinäkinruoho, lehtotikankontti, miehenkämmekkä, soikkokaksikko, soikkokämmekkä, parsaherne, kimalaisorho, mustatiira, kalatiira, pikkulokki, kurki, kaulushaikara, härkälintu, silkkiuikku, lettosiemenkotilo, kapeasiemenkotilo.

Linnulaht (aiemmin Väike laht) otettiin suojelukohteeksi vuonna 1927 Väikese lahden lintujen kotina, jossa metsästys, linnunmunien keräys, linnunpesien tuhoaminen ja lintujen säikyttely oli kiellettyä. Kuressaaren kaupunginhallitus saattoi tehdä poikkeuksia tieteelliseen käyttöön. Linnulaht on merestä erottunut matalavetinen järvi, joka on 2,7 km pitkä ja leveimmillään 0,6 km. Linnulaht on runsaslintuisimpia järviä Virossa – tärkeä vesilintujen pesimis- ja muuttoalue. Järvi on ollut säännöllisesti lintuharrastajien tutkimuskohteena. Linnulaht kuuluu Natura 2000-verkostoon niin lintu- kuin myös luontoalueena.

Valokuva: Lehtotikankontti, M. Sepp

Valokuva: Ruusukekalkkikämmekkä, M. Sepp

Valokuva: Rahusten luonnonsuojelualue, K. Paomees

LOODEN TAMMISTO

Sijainti: Kaarman kunta
Pinta-ala: 55,5 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1959
Elinympäristötyypit: luodot, lehtoniityt, vanhat luonnonmetsät.
Lajit: sääskenvalkku, kimalaisorho, palokämmekkä, ruusukekalkkikämmekkä, miehenkämmekkä, lehtotikankontti, lehtoneidonvaippa, kalkkimaariankämmekkä, valkolehdokki, kirkiruoho, soikkokämmekkä, keltalehdokki, rentoapila, pyökkiapila, metsäomenapuu, metsäpäärynäpuu, nakkelinkääpä, koppelokääpä, lehtopöllö, käenpiika.

Looden tammimetsä otettiin Saarenmaalla suojeluun lähes 200 vuotta sitten. V. 1959 suojelutarkoituksena oli luonnollinen tammimetsikkö erityisen mielenkiintoisella aluskasvistolla. Suuri osa Looden tammistosta on ollut lehtoniittyä. Nykyisin ihmistoiminnan osuus on vähentynyt huomattavasti. Tammiston puiden vanhin polvi on vähintään 450-vuotias. Looden tammimetsä kuuluu Natura 2000- verkostoon niin lintu- kuin myös luontoalueena.

RAHUSTEN LUONNONSUOJELUALUE

Sijainti: Salmen kunta
Pinta-ala: 689,5 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1965 Ooslamaa, 2007 luonnonsuojelualue
Elinympäristötyypit: rantaniityt
Lajit: pikkukilokki, valkoposkihanhi, lapintiira, räyskä, selkälokki, tylli, punajalkaviklo, etelänsuosirri, avosetti.

Suojelualue muodostettiin Ooslamaan saaren linnuston kieltoalueen pohjalta. Runsaslajisen vesilintujen pesintäpaikan lisäksi saari kiinnostaa geologisesti merilietteiden liikkumisen ja rantaprosessien tutkimisen näkökulmasta. Merellinen Kriimin saari (luontoreservaatti) on monien vesi- ja rannikkolintujen koti. Rahusten rantaniitty Saarenmaalla on yksi parhaiten säilyneistä ja arvokkaimmista Virossa. Alue on tärkeä muuttolintujen lepo- ja ruokailualue.

Valokuva: Valkoposkihanhi, A. Liiv

Valokuva: Mustahaikara, V. Voolaid

VIIDUMÄEN LUONNONSUOJELUALUE

Sijainti: Kihelkonnan ja Lümandan kunnat
Pinta-ala: 2597,6 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1957
Elinympäristötyypit: runsaslajiset niityt vähäkalkkisella mullalla, siniheinäyhdyskunnat, lehtoniityt, rämeet, nevat ja letot, lähteet ja lähdesuot, kalkkipitoiset letot, joissa kasvaa taarna, runsaslajiset letot, vanhat luonnonmetsät, vanhat leveälehtiset metsät, ruohokasvipitoiset kuusikot, harjuiset ja moreenikasaiset havumetsät, soistuvat ja suo-lehtimetsät, neva- ja rämesuometsät.
Lajit: kiiltosirppisammal, haapariippusammal, hohkasammal, raidankeuhkojäkälä, tummaraunioinen, kuusamonkorte, arokeulankärki, pommerinvirna, nätkelmävirna, muratti, valkoyökönlehti, vuorikuisma, *Juncus subnodulus*, miekkavalkku, punavalkku, leveälehtikämmekkä, tuoksukirkiruoho, *Dactylorhiza russowii*, kimalaisorho, lehtotikankontti, kiiltovalkku, miehenkämmekkä, taarna, mustaruosteheinä, metsänata, saarenmaanlaukku, tahmaukonsieni, mäyränkääpä, rikkirousku, punakeltaverkkoperhonen, kirjoverkkoperhonen, helmipöllö, kehrääjä, palokärki, kurki, mustahaikara, merikotka, uuttukyyhky, viitasammakko, pohjanlepakko.

Viidumäen luonnonsuojelualue on luotu alueen monipuolisen luonnon suojeluun. Suojelualue sijaitsee Saarenmaan korkeimmaissa ja vanhimmassa osassa, korkein kohta on 59 m merenpinnasta. Merkittävin pinnanmuoto on Antsülusjärven rantapenger, joka jakaa suojelualueen kahteen osaan, penkereestä korkeammaksi ja kuivemmaksi metsäalueeksi ja matalammaksi lähdesuoalueeksi. Viidumäestä noin 85% on metsän peitossa, soita on noin 10% alueesta. Viidumäen lähdesuot tunnetaan siellä kasvavista kasviharvinaisuuksista. Niittyjen ja lehtoniittyjen osamerkitys on pinta-alallisesti pieni, mutta siitä huolimatta ne monipuolistavat eliöstöä niin tavallisilla kuin myös harvinaisilla lajeilla. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon luontoalueena.

Valokuva: Valkopihlaja, M.Sepp

VIIERISTIN LUONNONSUOJELUALUE

Sijainti: Salmen ja Torgun kunnat
Pinta-ala: 378 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1965
Elinympäristötyypit: rannikkopoukamat, siniheinäyhdyskunnat, lähteet ja lähdesuot, vanhat luonnonmetsät, vanhat leveälehtiset metsät, ruohokasvipitoiset kuusikot, harjujen ja moreenikasojen päällä kasvavat havumetsät, rapautumissoraiset ja kuiluiset metsät (jyrkännemetsä), neva- ja rämesuometsät.
Lajit: hohkasammal, *Juncus subnodulosus*, kimalaisorho, herttakaksikko, kalkkimaariankämmekkä, maariankämmekkä, tummaneidonvaippa, lehtoneidonvaippa, suoneidonvaippa, kirkiruoho, soikkokaksikko, pesäjuuri, valkolehdokki, keltalehdokki, kaitakämmekkä, ketunlieko, pyökkileinikki, pommerinvirna, kartioakankaali, valkopihlaja, euroopanmarjakuusi, muratti, kehrääjä, kurki, merikotka, mustakurkku-uikku, palokärki, pikkusieppo.

Viieristin luonnonsuojelualue muodostettiin erityisesti alueen runsaslajisen kasviston suojelemiseksi, mutta alueen arvoja ovat myös dyynit, Koltsin järvi, rantapenger ja lähdesuo. Suojelualue sijaitsee Litoriinameren rantapenkereellä ja sen juurella. Penkereen korkeus on 24-27 m ja sen juurella on 10-50 m leveä kalkkipitoinen lähdesuo. Koltsin järvi on tilapäinen vesistö, joka täyttyy vedellä ainoastaan keväisin ja jatkuvien sateiden tapauksessa. Järven notkon alueella esiintyy lähteitä. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon luontoalueena.

Valokuva: Muratti, R. Nellis

Valokuva: Järven ranta, L. Michelson

Valokuva: Kaugatoman rantatörmä, L. Michelson

Valokuva: Laulujoutsen, M. Sepp

Valokuva: Tummaraunioinen, M. Sepp

Valokuva: Hietaneilikka, M. Sepp

Valokuva: Kaalin kraatterialue, J. Künnap

JÄRVEN DYYNIEN MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Kaarman ja Salmen kunnat
Pinta-ala: 95 ha
Suojeluskohteena vuodesta: 1959 Järven dyynit, 2005 maastonsuojelualue
Elinympäristötyypit: pysyvien kasvien hiekkarannat, esidyynit, valkoiset dyynit (vaeltavat rannikkodyynit), harmaat dyynit (umpeutuneet rannikkodyynit), metsittyneet dyynit.
Lajit: rinnekilpiruoho, hietaneilikka, rantaruttojuuri, tummaneidonvaippa, ahokylmänkukka, nätkelmävirna, kangaskiuru.

Järven maastonsuojelualueen tärkeät arvot ovat dyynit monen suojeltavan lajin elinympäristötyyppinä, maastoelementtinä sekä elinpaikkana. Merkittävimpiä ovat lähes 4 km:n pituinen rantapenger ja hiekkadyynit. Rantapenkereen korkeus on 2-3 m, sen takana olevat dyynit ovat enimmäkseen matalia, keskimäärin 1,5 m, paikoitellen 5 m korkeita. Kasvilajeista merkittävimpiä ovat rinnekilpiruoho ja hietaneilikka (*Dianthus arenarius ssp. arenarius*). Täältä löytyy molempia eniten Virossa. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon luontoalueena.

KAALIN MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Pihtlan kunta
Pinta-ala: 83,3 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1938
Elinympäristötyypit: kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, runsaslajiset niityt vähäkalkkisella mullalla, lehtoniityt, lehtolaitumet.
Lajit: luutasammal, punavahajäkälä, *Rhynchostegium murale*, kalkkilukinsammal, suorasuusulkukotilo.

Kaalin maastonsuojelualueen päätarkoituksena on meteoriittikraattereiden ja niitä ympäröivän maaston suojelu. Kaalin kraatterialuetta pidetään koko Euroopan arvokkaimpana. Kaalin meteoriitti on viimeinen maailman asutetulle alueelle pudonnut jättiläismeteoriitti, lisäksi Kaali kuului niiden ensimmäisten kraatterien joukkoon, joiden meteoriittinen alkuperä pystyttiin todistamaan. Pääkraatterin halkaisija on enimmillään 110 m ja syvyys pohjakerrostumineen 22 m. Kahdeksan sivukraatteria sijaitsevat Kaalin lähiympäristön pelloilla. Kraattereiden iäksi on ehdotettu eri tiedoilla 3500-7600 vuotta.

KAUGATOMA-LÕON MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Salmen kunta
Pinta-ala: 499,5 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1973 yksittäiskohteena Kaugatoman rantatörmä, 2000 maastonsuojelualue
Elinympäristötyypit: pysyvän kasviston kivirannat, katajistot, kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, runsaslajiset niityt vähäkalkkisella mullalla, luodot (alvarit), siniheinäyhdyskunnat, niityt, joilla kasvaa nurmipuntarpää ja punaluppio, runsaslajiset letot, kalkkipaljastumat, vanhat luonnonmetsät.
Lajit: kalkkikuppijäkälä, tulijäkälä, *Squamarina lentigera*, *Cladonia convoluta*, alvariröyhelö, seinäraunioinen, pikkukilokki, hietalaukka, kimalaisorho, mesikämmekkä, pyramidikämmekkä, suoneidonvaippa, matalapernaruoho, lepänkärpässieni, laulujoutsen, merikotka, kangaskiuru, kirjokerttu, pikkulepinkäinen, kurki.

Kaugatoma-Lõon maastonsuojelualueen tarkoituksena on Kaugatoman rantatörmän ja Lõon luodon ja alvarin suojelu. Siellä esiintyy erilaisia, myös harvinaisia alvarityyppejä ja kasvaa myös monia harvinaisia kasvi- ja sammallajeja. Suojelualueen rantatörmät ovat suhteellisen matalia, mutta runsaiden kivettymiensä ja ominaisen kerrostumisen puolesta hyvin mielenkiintoisia. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon niin lintukuin myös luontoalueena

Valokuva: Ahokylmänkukka, L. Sepp

KANSALLISPUISTOT

1 Vilsandin kansallispuisto

LUONNONSUOJELUALUEET

2 Abrukan luonnonsuojelualue
3 Allirahun luonnonsuojelualue
4 Aulan karstimaa-alue*
5 Jõempan doliinit*
6 Kesknõmmen luonnonsuojelualue
7 Koorunõmmen luonnonsuojelualue
8 Laidevahen luonnonsuojelualue
9 Laidun saaren luonnonsuojelualue
10 Lepakõrven ja Küdeman doliinit*
11 Lepnan tammisto*
12 Liiva-Putlan luonnonsuojelualue
13 Linnulaht*
14 Looden tammisto*
15 Loodeninan (6 km) ranta*
16 Metsäomenapuiden kasvupaikka*
17 Pamman maalinna ns. Kooljamäed*
18 Pühametsan luonnonsuojelualue
19 Rahusten luonnonsuojelualue
20 Siplasen luonnonsuojelualue
21 Säärenõmmen luonnonsuojelualue
22 Tagamõisan lehtoniitty*
23 Teesun luonnonsuojelualue
24 Tuiu-Pakan doliinit (4)*
25 Tupenurmen rantatõrmä*
26 Vesitükimaan saarekkeet*
27 Viidumäen luonnonsuojelualue
28 Viieristin luonnonsuojelualue
29 Võhman pirunpelto*

*vanhojen suojelumääräysten alue

MAASTONSUOJELUALUE

30 Järven dyynien maastonsuojelualue
31 Kaalin maastonsuojelualue
32 Kallin maastonsuojelualue
33 Kastin maastonsuojelualue
34 Kaugatoma-Lõon maastonsuojelualue
35 Kesselaiun maastonsuojelualue
36 Koigin maastonsuojelualue
37 Kübassaaren maastonsuojelualue
38 Lindmetsan maastonsuojelualue
39 Odalätsin maastonsuojelualue
40 Ohessaaren maastonsuojelualue
41 Pangan maastonsuojelualue
42 Rannaniidin rantatõrmien maastonsuojelualue
43 Suuremõisan lahden maastonsuojelualue
44 Üügun maastonsuojelualue

SUOJELUALUEET

45 Abrukan suojelualue
46 Asvan suojelualue
47 Gretagrundin suojelualue
48 Haavassoon suojelualue
9 Jaandin suojelualue
50 Jaanin suojelualue
51 Järisen suojelualue
52 Kaarman suojelualue
53 Kaarmisen suojelualue
54 Kahtla-Kübassaaren suojelualue
55 Karala-Pilgusen suojelualue
56 Karujärven suojelualue
57 Kasemetsan suojelualue
58 Kastin lahden suojelualue
59 Kaugatoma-Lõun suojelualue
60 Kaunispen suojelualue
61 Kinglin suojelualue
62 Koorunõmmen suojelualue
63 Kotlandin suojelualue
64 Kuran kurkun suojelualue
65 Kuressaaren lahden suojelualue
66 Kõinastun suojelualue
67 Küdeman suojelualue
68 Küdeman lahden suojelualue
69 Laasin suojelualue
70 Laasun suojelualue
71 Laiduninan suojelualue
72 Lannasmaan suojelualue
73 Liigalaskma-Orinõmmen suojelualue
74 Lindmetsan suojelualue
75 Madisen suojelualue
76 Mullutu-Looden suojelualue
77 Mäen suojelualue
78 Nihatun suojelualue
79 Nässuman suojelualue
80 Nõmmkülan suojelualue
81 Oinan suojelualue
82 Paatsan suojelualue
83 Pajumaan suojelualue
84 Pammanan suojelualue
85 Pidula-Veskiojan suojelualue
86 Põdusten luhdan suojelualue
87 Põduste-Upan suojelualue
88 Põldeniidin suojelualue
89 Rannan suojelualue
90 Ranna-Põitsen suojelualue
91 Rannaniidin suojelualue
92 Riksun rannikon suojelualue
93 Ruhnun suojelualue
94 Saaremetsan suojelualue
95 Sandlan suojelualue
96 Sepan suojelualue
97 Sepamaan suojelualue
98 Siiksaare-Oessaaren suojelualue
99 Sutun lahden suojelualue
100 Tagamõisan suojelualue
101 Tahula-Reon suojelualue
102 Tammesen suojelualue
103 Tehumardin nummen suojelualue
104 Tumalan suojelualue
105 Tõnijan suojelualue
106 Uustalun suojelualue
107 Uustlamaan suojelualue
108 Vana-Lahetagusen suojelualue
109 Vanalõven suojelualue
110 Vesitükimaan suojelualue
111 Väikese väinan suojelualue
112 Väinameren suojelualue
113 Võilaiun suojelualue
114 Võrsnan suojelualue

Valokuva: Palokämmekkä, M. Sepp

Valokuva: Rannaniidin rantatörmä, L. Michelson

Valokuva: Lõon luodon ja alvarin suojelualue, M. Sepp

Valokuva: Tagamõisan niemi, L. Michelson

Valokuva: Kesselaid, K. Paomees

Valokuva: Pikkulepinkäinen, V. Voolaid

KESSELAIUN MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Muhun kunta
Pinta-ala: 178,1 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1938
Elinympäristötyypit: rannikkopoukamat, ensimmäiset rantavallit, merenrantajyrkänteet, rantaniityt, pysyvän kasviston kivirannat, luodot (alvarit), kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, runsaslajiset letot, kalkkipaljastumat, vanhat luonnonmetsät.
Lajit: törmäkukka, tummaneidonvaippa, lehtotikankontti, punavalkku, pesäjuuri, keltalehdokki, soikkokaksikko, merikotka, pikkulepinkäinen, kirjokerttu.

Kesselaiusta tekevät erityisen harvinaiset ja tieteellisesti tärkeät aluspohjan kallio, rantapenger, luotokuusikko ja puoliluonnolliset yhdyskunnat. Pohjois- ja luoteisrannikolla sijaitsee 13 m korkea ja 800 m pitkä Kessen rantatörmä (Jaagarahun ja Jaanin kerrostumat). Litoriinameri on murtanut sen ja se on osa Länsi-Viron klinttiä. Noin kolmannes saaresta on vanhan kuusikon peitossa, mikä on harvinaista Viron pienillä saarilla ja jossa esiintyy myös harva kuusi-lehmus-kasviyhdyskunta. Saaren pohjoisosassa kasvaa myös harvinainen käärmekuuseksi kutsuttu kuusimuoto.

KOIGIN MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Laimjalan, Pöiden ja Valjalan kunnat
Pinta-ala: 2359,2 ha
Suojelukohteena vuodesta: 2005
Elinympäristötyypit: katajistot, humusravinteiset järvet ja lammet, kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, kostea ruohosto, nurmipuntarpää- ja punaluppioniityt, lehtoniityt, rämeet, vahingoittuneet mutta uusiutumiskykyiset rämeet, nevat ja lettosuot, runsaslajiset letot, vanhat luonnonmetsät, vanhat leveälehtiset metsät, soistuvat ja suo-lehtimetsät, nevat ja rämemetsät.
Lajit: suomyrtti, taarna, lehtoneidonvaippa, isolumme, mustatiira, pikkulokki, liro, punajalkaviklo, mustapyrstökuiri, kurki, luhtakana, härkälintu, luhtahuitti, ruskosuohaukka, maakotka, merikotka.

Koigin maastonsuojelualue on perustettu arvokkaiden elinympäristöjen, luonnon ja maiseman monipuolisuuden sekä harvinaisten lajien suojelemiseksi. Koigin räme on länsi-Viron saariston suurin suomassiivi. Räme yhdessä järvien kanssa on suuri makeanvedensäilyttämö, joka on tärkeä Itä-Saarenmaan pohjavesikerroksien ruokkija. Rämeessä sijaitsee 4 järveä: Koigi-, Pikk-, Ümar- ja Naistejärv. Alue on tärkeä lintujensuojelun kannalta – runsasravinteinen Koigin järvi on vesilintujen pesintä- ja pysähdysalue, rämeen ja leton hautovilla linnuilla on erityinen suojeluarvo. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon niin lintu- kuin myös luontoalueena.

Valokuva: Näkymä Koigin rämeelle, M. Sepp

Valokuva: Taarna, M. Sepp

Valokuva: Pangan rantatörmä, T. Kuuder

Valokuva: Odalätsin lähteet, V. Voolaid

ODALÄTSIN MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Kihelkonnan kunta
Pinta-ala: 163,1 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1959
Elinympäristötyypit: metsittyneet dyynit, hietikot, joet ja ojat, siniheinäyhdyskunnat, lähteet ja lähdesuot, vanhat luonnonmetsät, soistuvat ja suo-lehtimetsät, neva- ja rämemetsät.
Lajit: lahokaviosammal, sirorustojäkälä, valkoyökönlehti, suomyrtti, *Berula erecta*, ahokylmänkukka, taarna, lehtotikankontti, soikkokämmekkä, kirkiruoho, herttakaksikko, maariankämmekkä, yövilkka, suoneidonvaippa, tummaneidonvaippa, mustaorakas, uuttukyyhky, kangaskiuru, palokärki, kulorastas, isokäpylintu, nahkiainen.

Odalätsin maastonsuojelualue on otettu suojeluun karstilähteiden, siellä olevien luonnollisten yhdyskuntien, elinympäristöiden ja suojeltavien lajien säilyttämistä varten. Odalätsin dyynit koostuvat kahdesta vierekkäisestä kumpuilevasta dyyniketjusta. Ne ovat enimmillään 10 m korkeita, mikä on merkittävää Saarenmaan yleisesti loivan pinnanmuodon huomioon ottaen. Dyynien etelänpuoleisen ketjuston itäosa on muodostettu Kihelkonnan maalinnan valleiksi. Lähteiden alku on Länsi-Saarenmaan ylängöllä Karujärven alueella, jossa on paljon pieniä nousulähteitä, joiden yhteinen virtausmäärä on jopa 200 l/s. Kansantarinan mukaan Vanapagan talloi vihoissaan lähdeaukot maahan hävittyään Suurelle Tõllulle. Samalla hän itki keihäänsä perään: „Oda läts, oda läts! (Keihäs meni, keihäs meni!)“. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon luontoalueena.

PANGAN MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Mustjalan kylä
Pinta-ala: 26,4 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1959 yksittäiskohteena Pangan rantatörmä, 1999 maastonsuojelualue
Elinympäristötyypit: ensimmäiset rantavallit, merenrantajyrkänteet, katajikot, luodot (alvarit), vanhat luonnonmetsät.
Lajit: pohjankellosammal, punavalkku, miekkavalkku, kirkiruoho, valkolehdokki, soikkokaksikko, tummaneidonvaippa, räystäspääsky.

Pangan maastonsuojelualueen päätarkoituksena on Länsi-Viron kalkkikivisen rantatörmän korkeimman osan, Pangan rantatörmän ja sen kasviyhdyskuntien suojelu. Pangan rantatörmä on 2,7 km pitkä ja enimmillään 21,3 m korkea. Esiin tulevat Jaagurahun ja Jaanin kerrokset. Rantatörmän päällä oleva vanha luonnonmetsä antaa maastonsuojelualueelle suuren arvon, sillä se on monien uhanalaisten lajien elinympäristö. Rantatörmän päällä sijaitsi historiallinen uhrauspaikka ja nykyisellä viljelysniityllä pyhä hiisi.

Valokuva: Punavalkku, M. Sepp

Valokuva: Üügun rantatörmä, L. Michelson

Valokuva: Soikkokämmekkä, M. Sepp

ÜÜGUN MAASTONSUOJELUALUE

Sijainti: Muhun kunta

Pinta-ala: 9,6 ha

Suojelukohteena vuodesta: 1959 yksittäiskohteena Üügun rantatörmä, 1996 maastonsuojelualue

Elinympäristötyypit: rantaniityt, katajikot, kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, luodot(alvarit), lähteet ja lähdesuot, lehtolaitumet.

Lajit: mustapääsammal, seinäraunioinen, tummaraunioinen, metsäimarre, kimalaisorho, palokämmekkä, kiiltovalkku, punakämmekkä, kirkiruoho, keltalehdokki, mesikämmekkä, tummaneidonvaippa, suoneidonvaippa, lehtoneidonvaippa, soikkokaksikko, soikkokämmekkä, vallikynsimö, törmäkukka.

Üügun maastonsuojelualueen tarkoituksena on suojella Üügun rantatörmää, lähdesuota ja sen suojeltavia lajeja sekä elinympäristöjä. Noin 450 m pitkä Üügun rantatörmä sijaitsee 150 m päässä rantaviivasta ja on Limneameren abraasiojyrkänne. Jyrkänne koostuu Jaagarahun kerroksen Kesselaiun kerrostuman dolomiitista. Rantatörmän korkeus maasta on enimmillään 5,5 m. Üügun rantatörmän juuressa virtaa kaksi lähdettä. Üügun maastonsuojelualue kuuluu myös kansainvälisesti tärkeään Väinameren lintu- ja luontoalueekokoonpanoon.

Valokuva: Suoneidonvaippa, M. Sepp

Valokuva: Avosetti, V. Voolaid

SUOJELUALUEET

Suojelualueet on muodostettu elinympäristöjen ja kasvupaikkojen suojelemiseksi, ja niissä on luvattu vain sellainen toiminta, mikä ei vahingoita lajeja eikä yhdyskuntia. Suurin osa suojelualueista kuuluu Natura 2000-verkostoon luonto- ja/tai lintualueena. Lintualueet on tarkoitettu Euroopassa katoamisvaarassa olevien lintu- ja muuttolintulajien elinympäristöjen suojelemiseen, luontoalueet kasvi- ja eläinlajien (lukuunottamatta lintulajit) ja uhanalaisten elinympäristötyyppien säilyttämiseen. Lintuja ei tietenkään voi erottaa muusta luonnosta ja näin lintu- ja luontoalueet yhtyvät osittain tai kokonaan. Jos suojelualueiden verkosto tiivistää kaiken sen, mikä on Euroopan Unionille tärkeää, niin meidän suojelualueemme pitävät sisällään erityisesti sitä, mikä on tärkeää Virolle. Suojelualueiksi on valittu vain arvokkaimmat alueet. Tärkeää on valita jokaisen lajin ja elinympäristötyypin suojelemiseksi niin paljon alueita, että niiden säilyminen myös tuleville sukupolville olisi taattu. Saaren maakunnassa on 70 suojelualuetta.

KARALA-PILGUSEN SUOJELUALUE

Sijainti: Lümandan kunta
Pinta-ala: 2494,6 ha (manner 1144,7 ha, vettä 1349,9 ha)
Suojelukohteena vuodesta: 2006
Elinympäristötyypit: rannikkopoukamat, ensimmäiset rantavallit, merenrantajyrkänteet, pienet saaret, rantaniityt, pysyvän kasviston hiekkarannat, valkeat dyynit (kulkevat rannikkodyynit), harmaat dyynit (umpeutuneet rannikkodyynit), katajistot, kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, luodot (alvarit), siniheinäyhdyskunnat, kalkkipitoiset letot, joissa kasvaa taarna, runsaslajiset letot, vanhat luonnonmetsät.
Lajit: merinätkelmä, parsaherne, rantaruttojuuri, mesikämmekkä, kimalaisorho, leveälehtikämmekkä, kirkiruoho, suoneidonvaippa, *Berula erecta*, pikkukilokki, valkoposkihanhi, merikotka, kurki, avosetti, huuhkaja, kangaskiuru, kirjokerttu, pikkulepinkäinen.

Karala-Pilgusen suojelualue on Vilsandin kansallispuiston lisäksi toinen kokonainen Länsi-Saarenmaalle ominaisten meri- ja rantamaisemien alue. Sieltä löytyy luonnollisia sekä ihmistoiminnasta syntyneitä puoliluonnollisia yhdyskuntia, ja on monien suojeltavien lintu- ja kasvilajien elinympäristö. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon lintu- ja luontoalueena.

KARUJÄRVEN SUOJELUALUE

Sijainti: Kihelkonnan ja Kärlan kunnat
Pinta-ala: 352,8 ha
Suojelukohteena vuodesta: 2006
Elinympäristötyypit: vähä- ja keskiravinteiset kohtalaisen karheavetiset järvet, soistuvat ja suo-lehtimetsät.
Lajit: isolumme, kivisimppu, vesisiippa, lampisiippa, pohjanlepakko, jokirapu.

Karujärv erkaantui merestä noin 8000 vuotta sitten, ja on täten Saarenmaan vanhin järvi. Poisvirtaus tapahtuu Kaljan ojan kautta Kaljan doliiniin. Karujärven rantaviiva on vahvasti jaottunut, rannat enimmäkseen hiekkaisia ja soraisia. Järvessä on 5 saarta. Suurin syvyys 6 m. Suojelualue kuuluu Natura 2000-verkostoon luontoalueena. Kansantarinan mukaan Karujärvi on saanut nimensä siitä, että siellä riiteli 7 karhua. Erottaakseen karhut Jumala antoi sataa niin kovasti, että vedestä syntyi järvi. Karhut lähtivät pois, jokainen omaan suuntaansa, minkä vuoksi järvessä on 7 pohjukkaa.

Valokuva: Parsaherne, M. Sepp

Valokuva: Isolumme, M. Sepp

Valokuva: Karala-Pilgusen suojelualue, M. Sepp

Valokuva: Näkymä Väikese väinalle, L. Michelson

Valokuva: Kuovit, V.Voolaid

VÄIKESE VÄINAN SUOJELUALUE

Sijainti: Orissaaren, Muhun ja Pöiden kunnat

Pinta-ala: 16 643,3 ha (mannermaaosa 2815,3 ha, vesiosa 13 828 ha)

Suojelukohteena vuodesta: 2006

Elinympäristötyypit: rannikkopoukamat, leveät matalat lahdet, ensimmäiset rantavallit, merenrantajyrkänteet, pienet saaret, rantanniityt, katajikot, kuivat niityt kalkkipitoisella mullalla, runsaslajiset niityt kalkkipitoisella mullalla, luodot(alvarit), lehtoniityt, kalkkipitoiset letot, joissa kasvaa taarna, runsaslajiset letot, lehtolaidunmaat, vanhat luonnon- ja leveälehtiset metsät.

Lajit: itämerensara, kimalaisorho, *Angelica palustris*, pikkujoutsen, laulujoutsen, merihanhi, valkoposkihanhi, etelänsuosirri, mustapyrstökuiri, kuovi, kirjokerttu, pikkulepinkäinen, halli, norppa, tiirat, lokit.

Väikese väinan suojelualueen tarkoitus on suojella siellä esiintyviä elinympäristöjä ja linnustoa. Väike väin on Väinameren osa. Lahden leveys on 2-4 km ja syvyys enimmäkseen alle 3 m. Väikese väinassa sijaitsee noin 15 suurempaa saarta. Vuonna 1896 valmistunut Muhun ja Saarenmaan yhdistävä pato jakaa salmen kahteen osaan. Historiallisesti merenviereisiä alueita on käytetty lähinnä paimentamiseen ja ruokojen leikkuuseen. Alue on Euroopassa tärkeä vesilintujen muuttopysähdyspaikka.

Valokuva: Pohjanlepakko, T. Tõrv

SUOJELTAVAT PUISTOT

Puistot ovat samanlaisia kuin puoliluonnolliset yhdyskunnat, jotka ilman ihmisen jatkuvaa toimintaa häviävät. Historialliset puistot ovat muodostuneet enimmäkseen kartanorakennusten ympärille, mutta on myös puistoja, jotka on perustettu kaupungeissa vanhoihin linnoituksiin, maatilojen tai kirkkojen viereen. Suojeltavia puistoja, metsikköjä ja arboretumeita on maakunnassa 17.

Valokuva: Pikkutikka, T. Valker

KURESSAAREN LINNAPUISTO

Sijainti: Kuressaaren kaupunki
Pinta-ala: 6,3 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1959
Lajit: kalvashuhmarjäkälä, koivunhuhmarjäkälä, *Rhynchostegium murale*, *Oxyporus philadelphi*, haarapääsky, keltahemppo, isolepakko, pohjanlepakko, pikkulepakko, vesisiippa, lampisiippa, vaivaislepakko.

Puiston vanhimman osan perustaminen aloitettiin 1861. Vapaamuotoinen puisto on runsaslajinen ja kaunis maisemaltaan, jolle vanhat puistokäytävät antavat lisäilmettä. Puiston lajirunsautta voi pitää suurena – 69 puulajia, joista 18 on kotimaisia. Harvinaisuuksia ovat euroopanpyökki, veripyökki '*Atropunicea*', amurinkorkkipuu, kriminlehmus, niverävaahtera, japaninmarjakuusi ja euroopanmarjakuusi. Vuonna 2002 aloitettiin Kuressaaren kaupungin aloitteesta linnapuiston Valtionpäiden Puistohiiden perustaminen, johon kaupungissa vierailevat valtionpäät istuttavat halutessaan tammen.

MIHKEL RANNAN ARBORETUM

Sijainti: Pöiden kunta, Neemin kylä
Pinta-ala: 1 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1959

Kyläseppä Mihhail (Mihkel) Rand aloitti arboretumin perustamisen Neemin kylän eteläreunalle vuonna 1925. Arboretumissa on paljon harvinaisia puita. Saarenmaata symbolisoivien pienten pyramidimaisten katajien, marjakuusien ja murattien lisäksi siellä on paljon vieraita puulajeja: kaukasianpihta, valko- ja mustamulperi, amurinkorkkipuu, neidonhiuspuu, pikimänty, korkkipihta, hibatuija, jättiläistuija, saksanpähkinäpuu, *Staphylea spinata*, lännentrumpettipuu, töylätintuhka.

MÕNTUN PUISTO

Sijainti: Torgun kunta, Mõntun kylä
Pinta-ala: 8,6 ha
Suojelukohteena vuodesta: 1959
Lajit: vallikynsimö, mäkilitukka, hietalaukka, hentokiurunkannus, nätkelmävirna, keltalehdokki, valkolehdokki, lehtoneidonvaippa, soikkokämmekkä.

Runsaslajisin puisto Saaren maakunnassa, luonnonsuojelualaisten puistojen joukossa Kuressaaren linnapuiston jälkeen toinen. Puistossa on Saarenmaan vanhin ja suurin pihdan kasvupaikka. Jo ennen sotaa puistossa tunnettiin saksanpähkinä, joka oli Länsi-Euroopan hedelmäkasvattajien mielestä Euroopan pohjoispuolisille alueille sopivien talvilajien kehityksen arvokas alkumuoto. Harvinaisten puiden lisäksi puisto on kasvupaikkana lehmuksille, tammille, tervalepille ja ruotsinpihlajille. Pensaista esiintyvät syreeni, jasmike, lumimarja, hopeapaju ja orapihlaja.

PÄDASTEN PUISTO

Sijainti: Muhun kunta, Pädasten kylä
Pinta-ala: 14 ha
Suojeluksessa vuodesta: 1959
Lajit: kalvashuhmarjäkälä, lehtotikankontti, lehtoneidonvaippa, valkolehdokki, punakämmekkä, haarapääsky, pikkutikka, pohjanlepakko.

Pädasten puisto ja rantaviiva tunnetaan monipuolisista elinmuodoistaan ja runsaslajisuudestaan. Puiston nykyinen ulkonäkö on peräisin vuodelta 1875. Puiston arvoja ovat kaksi kanadantuijaa, kolme amerikanlehmusta, yksi euroopanpyökki ja hopeapoppeli.

YKSITTÄISET KOHTEET

Monet merkittävät luontokohteet – puut, lähteet, siirtolohkareet, pengermät ja toiset mielenkiintoiset pinnanmuodot – sijaitsevat suojeltavien alueiden ulkopuolella. Niillä voi olla merkittävä tieteellinen, esteettinen tai historiallis-kulttuurinen arvo. Suojeltavina yksittäiskohteina on Saarenmaalla otettu suojeluun eniten aarniopuita, sitten siirtolohkareita. Maaston yksittäiskohteena suojeltavana on vielä Maaperan kiviraunio, Laugun penger ja Pühatun lähde.

AARNIOPUUT

Saaren maakunnassa on suojeltavana 57 aarniopuuta, mutta listaa täydennetään jatkuvasti, lisätään uusia kohteita ja poistetaan hävinneitä.
Saaren maakunnassa kasvavat Viron ennätyspuut:

- Täri pärn (Tärin lehmus) on Viron vanhin ja suurin lehmus, ikä noin 400 vuotta.
- Sepise jugapuu (Sepisen euroopanmarjakuusi) on Viron suurin ja korkein.

Saaren maakunnan aarniopuut*.
**Listasta on jätetty pois tiedetysti hävinneet aarniopuut.*

Nimi	**Sijainti**	**Otettu suojelu kohteeksi vuonna**	**Mitat: ympärysmitta Y (cm) korkeus H (m)**
Alliku tammed (Allikun tammet)	Kaarman kunta, Viiran kylä	1959	Puu I Y=324, H=16; Puu II Y=308, H=15
Asuküla tamm (Asukülan tammi)	Kaarman kunta, Nõmmen kylä	1959	Y=457 H=22
Harilik robiinia (Valeakaasia)	Kuressaaren kaupunki	1964	Y=91 H=11
Harilik robiinia (Valeakaasia)	Kuressaaren kaupunki	1976	Y=116 H=13
Harilik robiinia (Valeakaasia, 3 puuta)	Kuressaaren kaupunki	1964	Puu I Y=179, H=12 Puu II Y=129, H=11 Puu III Y=124, H=11
Kaali tamm (Kaalin tammi)	Pihtlan kunta, Salaveren kylä	1959	Y=489 H=20
Kopli jalakas (Koplin jalava); Künnapuu (Kynäjalava)	Orissaaren kunta, Kavandin kylä	1959	Y=530 H=13
Kreeka pähklipuu (Saksanpähkinä 2 vanhan puun versoa)	Kuressaaren kaupunki	1964	Y= 30 H= 7
Kuralase tamm (Kuralasen tammi)	Kihelkonnan kunta, Metsakylän kylä	1965	Y=325 H=13
Kägi-Jaani tamm (Kägi-Jaanin tammi); Käägijaani tamm (Käägijaanin tammi)	Orissaaren kunta, Kavandin kylä	1937	Y=685 H=9
Kõiguste pärn (Kõigusten lehmus)	Laimjalan kunta, Kõigusten kylä	1965	Y=368 H=20
Laugu jalakas (Laugun jalava); künnapuu (kynäpuu)	Leisin kunta, Laugun kylä	1960	Y=547 H=21
Lepna pappel (Lepnan poppeli)	Valjalan kunta, Rõõsan kylä	1970	Y=417 H=22
Metsküla tamm (Metskülan tammi, kaksihaarainen)	Leisin kunta, Metskülan kylä	1959	Y=640 H=22
Must mänd (Musta mänty)	Kuressaaren kaupunki, Kauba-katu	1964	Y=178 H=13

Mustjala valge mänd (Mustjalan valkoinen mänty)	Mustjalan kunta, Sillan kylä	1970	Y=172 H=21
Nonni mänd (Nonnin mänty)	Kihelkonnan kunta, Pidulan kylä	1965	Y=282 H=10
Nõlvaku tamm (Nõlvakun tammi)	Orissaaren kunta, Põripõllun kylä	1974	Y=462 H=22
Oidika kadakas (Oidikan kataja)	Orissaaren kunta, Hindun kylä	1937	Y=168 H=9
Pidula tamm (Pidulan tammi)	Kihelkonnan kunta, Kõõrun kylä	1959	Y=447 H=19
Pihtla punalehine pöök (Pihtlan veripyökki)	Pihtlan kunta, Pihtlan kylä	1970	Y=225 H=19
Pihtla tamm (Pihtlan tammi)	Pihtlan kunta, Pihtlan kylä	1970	Y=345 H=23
Pilguse metsõunapuu (Pilgusen metsäomenapuu)	Lümandan kunta, Jõgelan kylä	1960	Y=176 H=9
Põldetaguse tamm (Põldetagusen tammi)	Orissaaren kunta, Väike-Pahilan kylä	1965	Y=402 H=14
Põndi kask (Põndin koivu)	Laimjalan kunta, Asvan kylä	1959	Y=238 H=21
Ragi mänd (Raagin mänty)	Muhun kunta, Liivan kylä	1965	Y=288 H=15
Raugu tamm (Raugun tammi)	Orissaaren kunta, Raugun kylä	1937	Y=473 H=15
Roosu tamm (Roosun tammi)	Valjalan kunta, Kunglan kylä	1959	Y=434 H=19
Rämmi tamm (Rämmin tammi)	Orissaaren kunta, Rannakülan kylä	1965	Y=325 H=13
Sassi tamm (Sassin tammi)	Kärlan kunta, Paikülan kylä	1959	Y=615 H=16
Sepise jugapuu (Sepisen euroopanmarjakuusi)	Kihelkonnan kunta, Sepisen kylä	1959	Y=104 H=12
Söoja mänd (Söojan mänty)	Lümandan kunta, Koimlan kylä	1960	Y=322 H=23
Tammevälja tamm (Tammeväljan tammi); Ohvritamm (Uhritammi)	Valjalan kunta, Vanalõven kylä	1959	Y=404 H=17
Tuiu haab (Tuiun haapa)	Kärlan kunta, Kandlan kylä	1970	Y=530 H=30
Tumala tammed (Tumalan tammet (3))	Orissaaren kunta, Aristen kylä	1959	Puu I Y=314, H=18 Puu II Y=307, H=14 Puu III Y=282, H=23
Täri pärn (Tärin lehmus)	Mustjalan kunta, Liikülan kylä	1959	Y=666 H=12
Tõlluste tamm (Tõllusten tammi)	Pihtlan kunta, Tõllusten kylä	1959	Y=484 H=20
Uuetoa kadakas (Uuetoan kataja)	Orissaaren kunta, Hindun kylä	1937	Y=89 H=7
Veske pärn (Vesken lehmus)	Leisin kunta, Vesken kylä	1965	Y=530 H=24
Veske saar (Vesken saarni)	Valjalan kunta, Rannakülan kylä	1959	Y=343 H=23
Õunapuu tamm (Õunapuun tammi); Õunapuu põline tamm (Õunapuun aarniotammi)	Kaarman kunta, Põllukülan kylä	1959	Y=435 H=15

Valokuva: Puistotie Kuressaaren kaupungin linnapuiston, L. Michelson

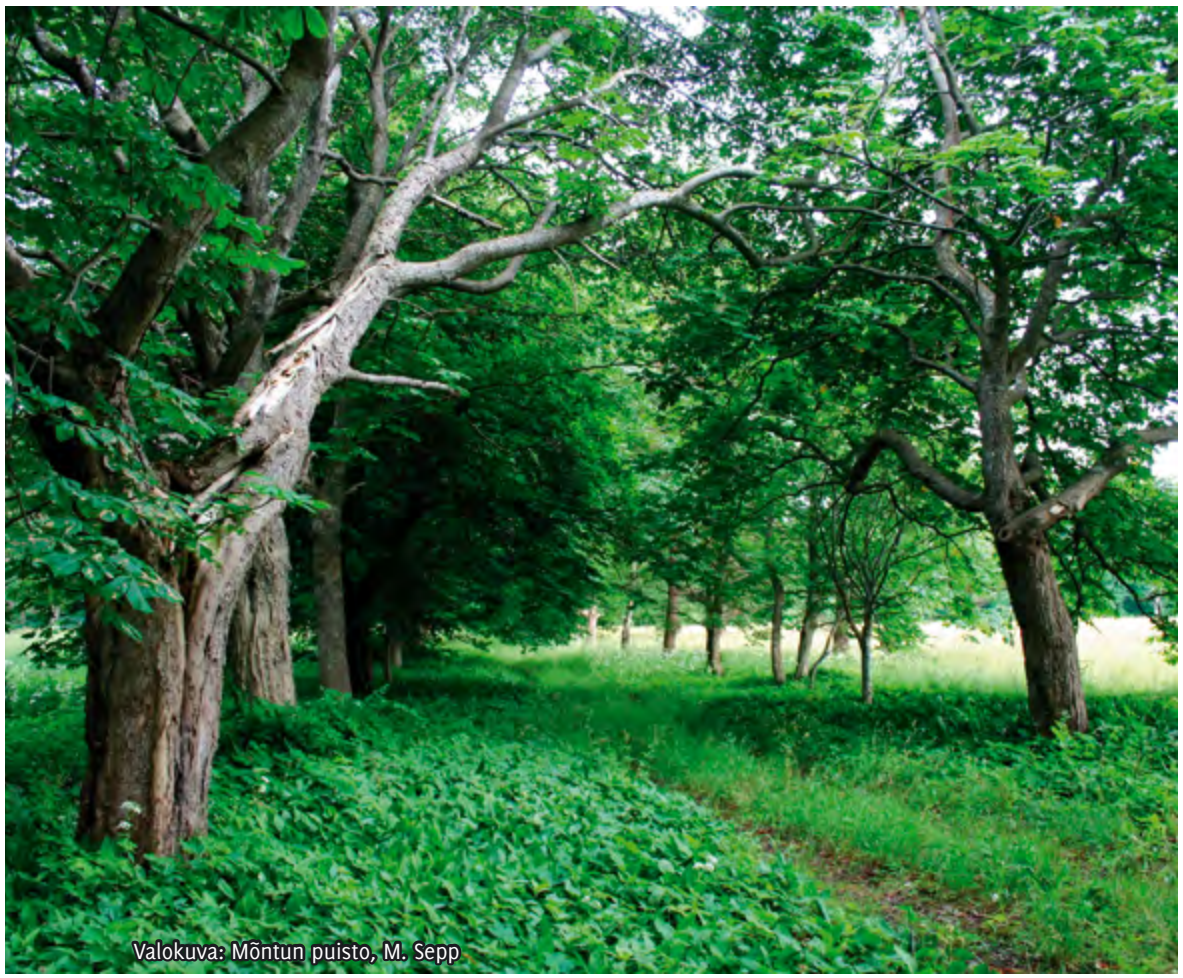

Valokuva: Mõntun puisto, M. Sepp

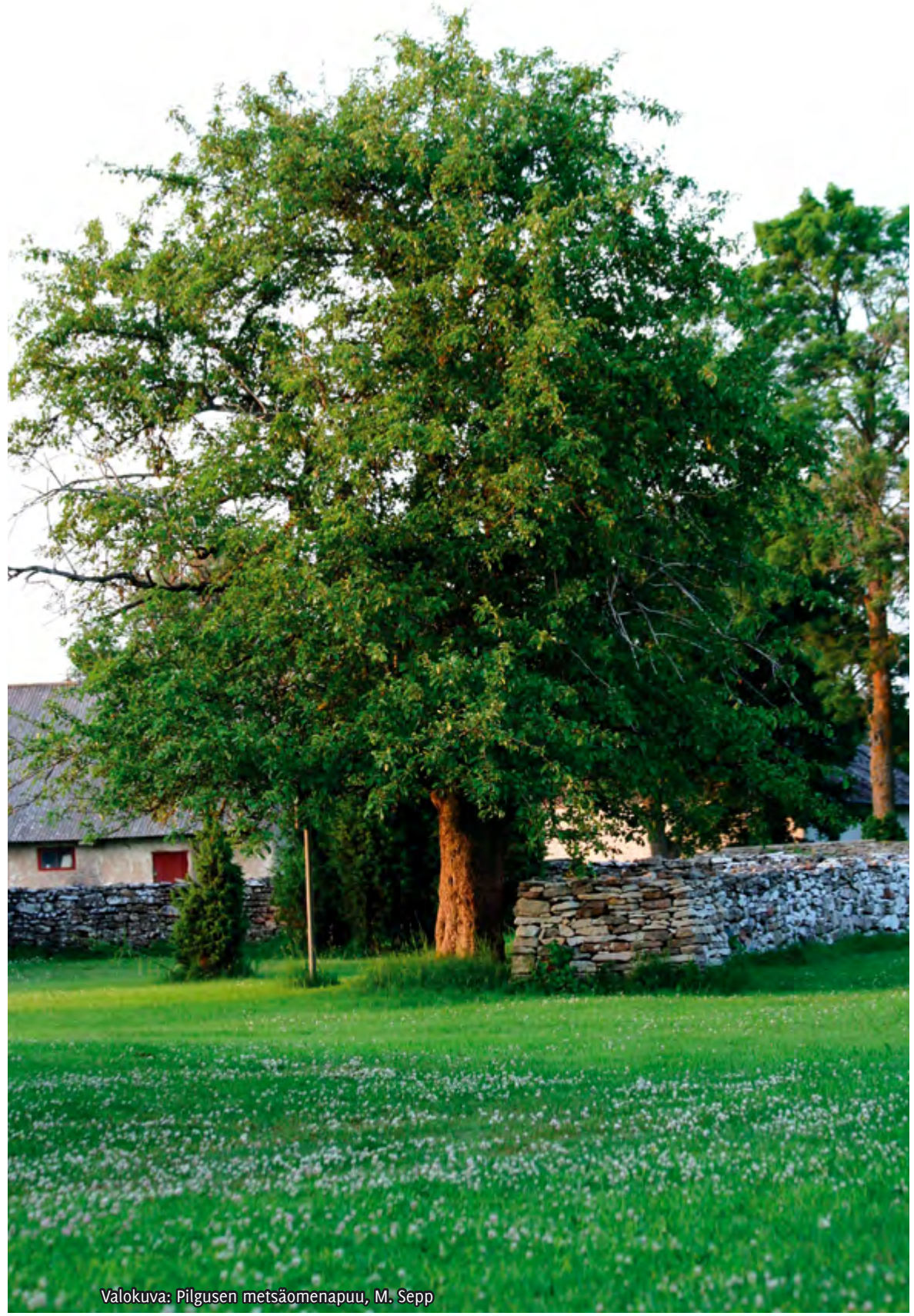

Valokuva: Pilgusen metsäomenapuu, M. Sepp

SIIRTOLOHKAREET

Maakunnassa on 22 suojeltavaa siirtolohkaretta. Suurimmat sijaitsevat Abrukan lähellä Vahasen saarella. Vahasen I jättiläislohkare kuuluu Viron 20 suurimman siirtolohkareen joukkoon.

Nimi	Sijainti	Otettu suojelukohteeksi vuonna	Ympärysmitta (m)
Aavakivi; Kõrkvere hiidrähn (Kõrkveren jättiläislohkare)	Põiden kunta, Kõrkveren kylä	1937	26,5
Abruka metsavahi rändrahn (Abrukan metsänvahdin siirtolohkare)	Kaarman kunta, Abrukan kylä	1937	9,43
Abrukan saaren I suuri kivi	Kaarman kunta, Abrukan kylä	1937	22,4
Abrukan saaren II suuri kivi	Kaarman kunta, Abrukan kylä	1937	17,8
Hiiukivi; Hiiekivi (Hiidenkivi)	Valjalan kunta, Väkran kylä	1959	16
Hookivi e Hobusekivi (Hookivi eli Hevosenkivi); Ookivi	Kaarman kunta, Parilan kylä	1937	13,8
Kaarekivi	Kihelkonnan kunta, Varkjan kylä	1938	17,2
Kiratsi rändrahn (Kiratsin siirtolohkare); Kiratsin ristikivi	Kaarman kunta, Kiratsin kylä	1940	12,2
Koogila kivi (Koogilan kivi)	Laimjalan kunta, Viltinan kylä	1959	21
Liiva rändrahn (Liivan siirtolohkare)	Orissaaren kunta, Liivan kylä	1965	19,7
Pireti kivi e Silla suurkivi (Piretin kivi eli Sillan suurkivi)	Laimjalan kunta, Kõigusten kylä	1939	17,9
Ratsikivi; Raudsikivi; Rautsin kivi	Orissaaren kunta, Suur-Pahilan kylä	1937	22
Rändrahn ”Päästekivi” (Siirtolohkare ”Päästekivi”)	Kihelkonnan kunta, Varkjan kylä	1938	11,4
Sauemäe kivi (Sauemäen kivi); Saumäe kivi (Saumäen kivi)	Torgun kunta, Ohessaaren kylä	1970	21
Sepa suurkivi; Riksu rahn (Riksun lohkare); Laste liukivi	Salmen kunta, Lahetagusen kylä	1938	14
Suur-Tõlli kerisekivi (Suur-Tõllin kiukaankivi); Suure Tõllu kerisekivi (Suure Tõllun kiukaankivi); Raka kivi (Rakan kivi)	Kihelkonnan kunta, Kõõrun kylä	1959	19
Tõllukivi	Lümandan kunta, Kullin kylä	1937	20
Türiseniidi kivi (Türiseniidin kivi)	Mustjalan kunta, Võhman kylä	1937	21,2
Vahase saare I hiidrahn (Vahasen saaren I jättiläislohkare)	Kaarman kunta, Abrukan kylä	1937	30,3
Vahase saare I hiidrahn (Vahasen saaren II jättiläislohkare)	Kaarman kunta, Abrukan kylä	1937	29
Võlla rändrahn (Võllan siirtolohkare)	Muhun kunta, Võllan kylä	1959	18,5
Võlupe rändrahn (Võlupen siirtolohkare)	Leisin kunta, Mujasten kylä	1959	20

Valokuva: Vahasen saaren I jättiläislohkare, M. Sepp

Valokuva: Söojan mänty, M. Sepp

Valokuva: Suure Tõllun kiukaankivi, M. Sepp

Valokuva: Võlupen siirtolohkare, K. Paomees

Valokuva: Kirjopapurikko, M. Sepp